

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ

A В умовах трансформаційних процесів системи мистецької освіти значна увага акцентується на фаховій підготовці кадрів галузі культури і мистецтва. Якщо говорити про підготовку виконавців галузі музичного мистецтва, помічаємо, що в основі якісного кінцевого художнього результату лежить правильно підібраний виконавський репертуар. Проблема добору педагогічного репертуару як основи якісної підготовки музиканта в процесі виконавської діяльності залишається актуальною і сьогодні. Розглядаються сутність і засоби підходу до вирішення проблем добору виконавського репертуару, що має вагоме значення в реалізації завдань педагогічного процесу щодо формування самостійної творчої особистості виконавця.

Ключові слова: педагогічний репертуар; професійна підготовка; мистецька освіта; виконавський репертуар

S *Yahovenko Nadiia. Historical Aspects of Pedagogical Reperture Formation.*

An essential factor in music education is a competent selection of the performing repertoire, which contributes to a better achievement of the required level of musical development. In turn, the question of forming a pedagogical repertoire depends largely on the skills of its analysis, the ability to assess the artistic and technical complexity of the works performed. At the beginning of the third millennium, the demands for a pedagogical process in the whole and in the field of culture and art in particular increased significantly. In the context of the transformation processes of the art education system, considerable emphasis is placed on the professional training of the personnel of the field of culture and art. Like all components of art and aesthetic education, performing is one of the important factors in reflecting the centuries, as past centuries life experience, wisdom and beauty of an ethnic group. Ukrainian thinkers and artists play the role in preserving and fostering cultures, moral aesthetic and ethical values.

If we talk about the preparation of performers in the field of musical art, we note that the quality of the final artistic result is a properly selected performing repertoire. Thus, the problem of selection of pedagogical repertoire as the basis of qualitative preparation of musician in the process of performing activity remains relevant today. When addressing the problems of musical education, scientists' attention is mainly focused on the theoretical foundations of the performers' reparation, and on the psychological and pedagogical conditions of the creative individuality formation. However, the preparation of skilled performers is impossible without knowledge of the components and all the spectra of the specificity of the selection of the performing repertoire. The paper deals with the essence and means of approach to solving the problems of selection of the performing repertoire, which is of great importance in the realization of the tasks of the pedagogical process in forming the independent creative personality of the performer.

Key words: pedagogical repertoire; training; art education; performing; repertoire

Яговенко Надія Володимирівна, доцентка кафедри музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв, заслужена артистка України

Yahovenko Nadiia, Associate Professor of the Chair of Musical Art, Kyiv National University of Culture and Arts, Honoured Artist of Ukraine

E-mail: julia.krupa@montessori.ua

Актуальність проблеми. Проблема репертуару – головна естетична проблема виконавського мистецтва, яка завжди була основоположною в художній творчості. З репертуаром пов'язана не тільки художня втіленість мистецтва, а й сам стиль виконання. Репертуар як сукупність творів, що виконуються хором складає основу всієї діяльності, сприяє розвитку творчої активності учасників, знаходиться у безпосередньому зв'язку із різними етапами роботи хору, чи то репетиція або концерти, початок або розквіт функціонування колективу. Репертуар впливає на весь освітній процес, на його базі накопичуються музично-теоретичні знання, виробляються вокально-хорові навички, складається художньо-виконавська спрямованість. Тому питання про те, що співати, грати, виконувати є головним і визначальним фактором діяльності будь-якого педагога, виконавця чи колективу. Світогляд виконавців, розширення їхнього життєвого досвіду виникає через осмислення творів, які виконуються,

тому висока ідейність того чи іншого витвору є одним із основних принципів добору репертуару.

Отже, актуальним питанням сучасної наукової думки є дослідження особливостей формування та добору виконавського репертуару.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми добору виконавського репертуару повсякчас турбували як педагогів, виконавців, так і науковців. У контексті нашої проблеми стала в нагоді низка сучасних наукових досліджень, а саме: Т. Борисова [1], О. Гусаченко [2], О. Дроздова [3], Н. Ломоносова [4], Н. Овчаренко [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Так, попри наявність низки ґрунтовних наукових праць сучасної дослідницької думки, питання добору виконавського репертуару не втрачає своєї актуальності, а динамічність історичного контексту залишає простір для різноаспектного осмислення даної проблеми.

Метою даної публікації є дослідження аспектів добору виконавського педагогічного репертуару в контексті історичних особливостей формування.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Розглядаючи педагогічну функцію репертуару, з'ясуємо питання про те, яке місце повинен займати класичний і сучасний репертуар у роботі з учнями. У вітчизняній педагогіці використовується розумне поєднання творів композиторів-класиків і сучасних авторів. У сучасних умовах педагогічних процесів й досі зустрічаємо полярні погляди на специфіку добору виконавського репертуару. Один із них – це боязнь сучасної музики, як такої, що здатна розхитати ґрунтовні засади класичної музики, зіпсувати учням музичний смак. Інший – це прагнення довести, що фольклор, класика, нібито, виховують юних музикантів у дусі консерватизму і нездібними сприймати «істинне мистецтво».

Так, аналізуючи компоненти творчого потенціалу музиканта-виконавця, дослідниця О. П. Гусаченко зазначає, що «критерієм мотиваційно-оцінного компонента є міра зацікавленості у музичній діяльності та яскравість реакції на музику (показники: прояв інтересу до музичного мистецтва, до співацької діяльності (цікавість, схильність, помисли); потреба в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності; здатність до оцінювання культури музичного мовлення (музично-естетичні смаки та ідеали))» [2, с. 12].

Отже, наведена теза підкреслює вагому роль коректно дібраного репертуару в процесі досягнення якісного художнього результату.

Запитаймо себе: Чи готові учні до розуміння музики сучасних композиторів? У якій мірі репертуар, що вивчається з учнями, дозволяє це зробити? Чи йде теперішня музично-педагогічна література «в ногу» із сучасною музикою?

Щоб відповісти на поставлені запитання, доречно звернутись до історичних фактів. Як відомо, в першій половині VIII ст. і в більш ранній період звучала переважно сучасна музика (мається на увазі культура). Спеціальної музики для дітей цей час не знає. Посібники і легкі п'єси, що використовувались для навчання дітей і дорослих, кровними вузами пов'язані з усім стилем і характером минулої музичної літератури. Композитор, виконавець і педагог (як правило) завжди поєднувались в одному обличчі, і це не відбивалось на музично-педагогічній літературі. Куперен, Рамо, Скарлатті – це лише декілька найвидатніших митців, які в багатьох своїх творах водночас вирішували художні і педагогічні задачі. У неперевіршеній інструктивній музиці Й. С. Баха це дуже примітно. Чи можливо тут відокремити художні ідеї та пошуки нових форм (не будемо забувати що «інтенція» – це вигадка) від чисто педагогічних задач, від навчання композиторському і виконавському мистецтвам?

У другій половині століття музично-педагогічна література за своїм стилем йде поряд із сучасною музикою. У се-

редині століття відбувається сталевий перелом і музичне мислення, наприклад, Ф. Е. Баха відмінне від мислення його батька. Чи відобразилось це на музиці, яка призначалась для навчання? Відобразилось. Ф. Е. Бах готує майбутніх слухачів і виконавців своєї музики не тільки своїм методичним трактатом, але й п'єсами, які додані до нього, і які написані в новому стилі. Саме тоді, не без прямого чи побічного впливу ідей французьких освітян і Песталоцці, які звернули увагу на деякі риси дитячої психології, зароджується жанр дитячої інструментальної п'єси. Кращі зразки таких творів за своєю мовою йдуть практично не відстаючи поряд із модерновим мистецтвом століття [1].

Інше становище складається в перше десятиліття XIX ст. У цей період жоден із видатних композиторів майже не звертається до написання педагогічної музики.

Із розвитком інструментальної музики потреба в репертуарі посилювалась, сталося те, що не могло не статися: проривається потік малозмістовних п'єс, зовнішніми рисами нагадуючи класицизм і ранній романтизм. Усі ці опуси для юнацтва «не відстають» від творів для дорослих. Але яких? Другосортних салонно-віртуозних творів, які скрізь звучали в ті роки зі сцени. Величезна дистанція відділяє цей інструктивно-педагогічний репертуар від музики передових майстрів. Можливо саме це спонукало Бетховена в останні дні свого життя згадати традиції минулого століття і замислити «Фортепіанну школу». Шопен також приступив до написання фортепіанної школи в кінці 40-х років. Вони обидва не встигли завершити свій задум. Але самий факт характерний і навчальний: великі музиканти бачать потребу в розв'язанні музично-педагогічних завдань і звертаються до написання інструктивної музики.

Р. Шуману – ось кому судилось своїм поетичним «Альбомом для юнацтва» (1848 р.) відобразити образний світ й індивідуальні інтонації сутності психології дитини, висловити власні думки про музично-естетичне виховання, наблизити дух і засоби педагогічної літератури зі змістом і формою сучасної музики, з мовою романтиків. Тим самим шляхом пішов і П. Чайковський у своєму Альбомі (1878), заклавши засади російської дитячої фортепіанної музики. У галузі саме дитячої вокальної музики яскраво себе виявив М. Мусоргський. Видатний німецький дослідник музичної педагогіки і співавтор однієї з популярних сучасних шкіл гри на скрипці Е. Дофлейн відмічав, що протягом XIX ст. все менше крупних композиторів, творчість яких не втратила свого значення і сьогодні, звертаючись до створення якісної інструментальної музики для початківців [5].

На базі наведеного дослідження особливостей добору педагогічного репертуару інструментального спрямування доречним є аналіз особливостей добору вокально-хорового педагогічного репертуару. Вокально-хорове мистецтво значною мірою є чинником розширення життєвого досвіду та світогляду як виконавців, так і слухачів через осмислення творів, які виконуються та сприймаються, тому висока ідейність того чи іншого твору є одним

із основоположних принципів добору репертуару. Було б неправильним відносити до ідейних творів лише твори, що несуть спрямований пропагандистський характер. Хороша лірична пісня, побудована на народних інтонаціях, яка розкриває у своєму сюжеті особливості життя українського народу, його проблеми та переживання; жартівлива пісня, сповнена щирою сатиричною думкою, – можуть стати актуальною репертуарною основою для виховання в хорovому колективі таких якостей як національна свідомість, патріотизм, любов і цікавість до народної традиції. Навіть твори побутової, родинно-побутової, пейзажної лірики здатні виховувати почуття доброти, чуйності, щирості, співчутливості, що допомагають вихованню гуманізму, що сприяє здатності цінувати красу людини та оточуючого середовища. Поняття ідейного рівню твору не може розглядатись ізольовано від поняття його художньої цінності. Тільки такий витвір здатен запалити людину, ідейна зрілість якої підкріплена істинно художнім образом [3].

Одне з ведучих місць в ідейно-художньому вихованні засобами впливу хорovого мистецтва належить класичній спадщині, що перевірена часом. Створення нової культури неможливе без пізнання художньої цінності минулого. Однак, добираючи класичний репертуар, важливо орієнтуватись на вимоги сучасності. Класична традиція, що спирається на народні витоки, формує національну свідомість у мисленні виконавців і слухачів.

Разом з тим поняття музичної класики не обмежується суто історико-національними рамками. До класичної може бути віднесена музика, яка була створена у далекому минулому, а також і сучасні твори вітчизняних і зарубіжних авторів. Головна відмінність класичних зразків – це їх висока художність, глибинний зміст, ідейна наповненість і досконалість форми. Бажано, щоб репертуар хорu поповнювався новими маловідомими класичними творами, не зупиняючись на виконанні вузького обсягу музичної спадщини.

Другим ґрунтовним джерелом формування педагогічного репертуару є народнопісенна традиція. Яскрава мелодійність, ритмічна гнучкість, розмаїття інтонаційних і динамічних відтінків., вокальна зручність – зазначені якості роблять народну пісню необхідним матеріалом для педагогічного репертуару школи хорovого співу. Виконання їх як у справжньому, так і у видозміненому вигляді має принципово важливе значення для творчості хорovих колективів тому, що народна пісня в найбільшій ступені близька і зрозуміла широкому спектру слухача [4].

Масова пісня, або так звані шлягери, також використовуються в репертуарах хорovих колективів. Цей жанр невід'ємно пов'язаний із традиціями національної пісенної культури. Такий матеріал можливо спростовувати або переробляти, пристосовуючи його відповідно до вимог певного колективу.

Висновки та подальші перспективи. Отже, провідним завданням педагогічного репертуару є розвиток і

вдосконалення музично-образного мислення виконавців, їхньої творчої активності, а також поповнення інтонаційного слухацького досвіду, розвиток музичної пам'яті. Виконання даного завдання в процесі педагогічної діяльності можливо лише за умови поповнення та розширення репертуарної політики.

Специфіка естетичного розвитку учасників хорovого колективу (вокального ансамблю) потребує від керівника не лише серйозного рівня музично-теоретичної підготовки, високої кваліфікації, відповідних фахових знань, але й високого культурного рівня, педагогічних навичок, тактовності, вміння захопити виконавців своєю творчою активністю. Активність хормейстера-вихователя, його художній смак, глибокі знання допомагають дібрати цікавий репертуар, який відповідає рівню та технічним виконавським можливостям колективу. Із маси фахової репертуарної спадщини, керівник повинен постійно вивчати та аналізувати сучасний стан мистецьких процесів жанру, слідкувати за новинами музичної літератури, знову й знову повертаючись до різних джерел. Репертуарний пошук повинен проводитись систематично.

В умінні дібрати потрібний і корисний для колективу репертуар у великій мірі відображується талант керівника як педагога.

📖 Список використаних джерел

1. Борисова Т. В. Методика викладання спеціальних музичних дисциплін у вищій школі (цикл вокально-хорovих дисциплін) : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Вид-ць Зволейко Д. Г., 2018. 87 с.
2. Гусаченко О. П. Методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 20 с.
3. Дроздова О. О. Творча складова технології гітарного виконавського мистецтва : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2020. 16 с.
4. Ломоносова Н. О. Шлях до творчості (досвід освіти у XXI столітті) : зб. наук.-метод. пр. / Одес. серед. спеціаліз. муз. шк.-інтернат ім. проф. П. С. Столярського ; [редкол.: Ломоносова Н. О. (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Астропринт, 2016. 162 с.
5. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг : Вид-ць Р. А. Козлов, 2014. 400 с.

📖 References

1. Borysova, T. V. (2018). *Metodyka vykladannia spetsialnykh muzychnykh dystsyplyn u vyshchii shkoli (tsykl vokalno-khorovykh dystsyplyn) [Methods of teaching special music disciplines in high school (cycle of vocal and choral disciplines)]*: navch.-metod. posib. Kamianets-Podilskyi: Vyd-ts Zvoleiko D. H. [in Ukrainian].
2. Husachenko, O. P. (2019). *Metodyka formuvannia muzychno-tvorchoho potentsialu pidlitkiv u pozauruchnii spivatskii diialnosti [Methods of formation of musical and creative potential of teenagers in extracurricular singing activity]*. (Extended abstract of PhD diss.). Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
3. Drozdova, O. O. (2020). *Tvorcha skladova tekhnolohii hitaranoho vykonavskoho mystetstva [Creative component of the technology of guitar performing arts]*. (Extended abstract of PhD diss.). Odes. nats. muz. akad. im. A. V. Nezhdanovoi. Odesa [in Ukrainian].
4. Lomonosova, N. O. (2016). *Shliakh do tvorchosti (dosvid osvity u XXI stolitti) [The path to creativity (educational experience in the 21st century)]*: zb. nauk.-metod. pr. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
5. Ovcharenko, N. A. (2014). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti: teoriia ta metodolohiia [Professional training of future music teachers for vocal and pedagogical activity: theory and methodology]*: monohrafiia. Kryvyi Rih: Vyd-ts R. A. Kozlov [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 29.03.2020